

УДК 378.018.8:33

Ю.М. АТАМАНЧУК

ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

© Атаманчук Ю. М., 2019

<http://orcid.org/0000-0003-1337-8013>

<http://doi.org/10.34142/2312-2471.2019.61.01>

Актуальність дослідження обумовлена відсутністю наукового розуміння проблеми співвідношення традиційного та інноваційного досвіду професійної підготовки майбутніх економістів на сучасному етапі трансформації. У роботі схарактеризовано розвиток професійної підготовки майбутніх економістів у закладах вищої освіти України. Мета статті – проаналізувати особливості традицій та новацій у підготовці майбутніх економістів у вищих навчальних закладах України. Для досягнення мети дослідження були використані такі загальнотеоретичні методи як аналіз педагогічної літератури з проблеми професійної підготовки майбутніх економістів, узагальнення результатів вітчизняних досліджень з даної проблеми. У результаті дослідження підкреслюється важливість та необхідність посилення профорієнтаційної роботи для підвищення мотивації студентів до майбутньої професійної економічної діяльності за фахом. Охарактеризовано розвиток форм та моделей професійної підготовки майбутніх економістів у вищих навчальних закладах України. Вказано на домінування традиційної моделі професійної підготовки майбутніх економістів у системі ступеневої вищої освіти. Стверджується про домінування традиційної моделі, що здійснюється на початковому, першому, другому та третьому рівнях вищої освіти у вищих навчальних закладах. Окреслено інноваційні форми та шляхи удосконалення професійної підготовки майбутніх економістів. Наголошено на потребі оновлення підходів до організації освітнього процесу професійної підготовки майбутніх економістів, розроблення міждисциплінарних освітніх програм, упровадження конструктивного зарубіжного досвіду.

Ключові слова: професійна підготовка майбутніх економістів; заклади вищої освіти; рівень вищої освіти; якість професійної підготовки, неформальна та інформальна освіта.

Atamanchuk Yu. M. Traditions and Innovations in the Professional Training of Future Economists

The relevance of the study is due to the lack of scientific understanding the correlation problem of traditional and innovative experience of professional training of future economists at the present stage of transformation. The purpose of the article is to analyze the features of traditions and innovations in the training future economists in higher education institutions of Ukraine. To achieve the goal of the research such general theoretical methods as the analysis of pedagogical literature

on the problem of professional training of future economists, generalization of the results of national research on this problem were used. The results are importance and necessity of strengthening career guidance work that increase students' motivation for future professional economic activity in the specialty. The development of forms and models of professional training of future economists in higher education institutions of Ukraine is characterized. The dominance of the traditional model of professional training of future economists, which is carried out at the primary, first, second and third levels of higher education in higher education institutions, is pointed out. Innovative forms and ways to improve the professional training of future economists are outlined. The need to update approaches to the organization of the educational process of training of future economists, improving the quality of training, development of interdisciplinary educational programs, introduction of constructive foreign experience in training future economists of industrialized countries are underlined.

Key words: *professional training of future economists; institutions of higher education; level of higher education; quality of professional training, non-formal and informal education.*

Постановка проблеми. Нові виклики, що стоять перед світовою спільнотою в умовах постіндустріального розвитку, на перший план висувують проблеми розвитку людського капіталу. Відтак освіта відіграє ключову роль у забезпеченні соціального та економічного добробуту кожної особистості, кожної країни та світової спільноти загалом.

Сучасна динаміка розвитку економіки України спонукає до осучаснення процесу професійної підготовки майбутніх економістів, спрямовує на наукове осмислення проблеми кореляції традиційного та інноваційного досвіду професійної підготовки майбутніх економістів на сучасному етапі трансформаційних перетворень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових розвідках вітчизняних науковців В. Андрущенка, І. Зязюна, В. Кременя, А. Кузьмінського, В. Лугового, Н. Ничкало, С. Сисоевої та ін. схарактеризовано актуальні проблеми становлення та розвитку вищої професійної освіти. У дослідженнях Г. Дутки, А. Загородньої, Г. Ковальчук, Т. Поясок, М. Теловатої, В. Третька та ін. проаналізовано теоретичні, методичні та технологічні аспекти професійної підготовки майбутніх економістів.

Упродовж останніх років у дисертаційних працях вітчизняних учених Є. Іванченко, С. Касіянець, Л. Потапкіної, С. Тарасової, О. Яковенко та ін. схарактеризовано процес формування компетентностей майбутніх економістів. До питань аналізу наукових досліджень із проблеми професійної підготовки майбутніх економістів періоду української незалежності звертався О. Кірдан (Кірдан О.П., 2018).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Загальна інформатизація суспільства, організаційні зміни в системі вищої освіти України детермінують системні інновації у професійній підготовці майбутніх

економістів та спонукають до обґрунтування цих змін (Атаманчук Ю. М., 2018). Невирішеним є аналіз особливостей традицій та інновацій професійної підготовки майбутніх економістів у закладах вищої освіти України.

Формулювання цілей статті. Мета статті – проаналізувати особливості традицій та інновацій професійної підготовки майбутніх економістів у закладах вищої освіти України. Для досягнення мети дослідження використано такі загальнотеоретичні методи як аналіз педагогічної літератури з проблеми професійної підготовки майбутніх економістів, узагальнення результатів вітчизняних досліджень із означеної проблеми.

Виклад основного матеріалу. Згідно із даними порталу osvita.ua професійна підготовка майбутніх економістів реалізується нині у 296 закладах вищої освіти (у тому числі відокремлених структурних підрозділах ЗВО) за освітніми програмами підготовки молодших бакалаврів, бакалаврів, магістрів, докторів філософії та докторів наук. Значна кількість закладів вищої освіти, що надають освітні послуги з підготовки фахівців спектру економічних спеціальностей, створюють не лише конкурентне середовище, а й використовують наявні людські, інформаційні, технічні та ін. ресурси для забезпечення належного рівня якості вищої економічної освіти.

Одним із невід'ємних складників якісної професійної підготовки майбутніх економістів є усвідомлений вибір майбутньої професії здобувачем вищої освіти. У структурі закладів вищої освіти з 2000–2010 рр. започатковано діяльність Центрів професійної орієнтації. Однак традиційна робота вказаних вище центрів зазнає змін, адже сьогодення спонукає до пошуку та реалізації інноваційних форм, методів та технологій профорієнтаційної роботи з абітурієнтами.

Прикладами залучення здібної учнівської молоді до навчання на економічних спеціальностях закладів вищої освіти можуть слугувати проведення Всеукраїнського конкурсу Малої Академії Наук «Юніор»? центром «Обдарованість» Класичного приватного університету (м. Запоріжжя), діяльність «Школи маркетолога» Інституту економіки та бізнес-освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини та ін. Відтак наголошуємо на важливості та необхідності посилення профорієнтаційної роботи для підвищення мотивованості студентів щодо майбутньої професійної економічної діяльності за фахом.

Згідно із Законами України «Про вищу освіту» (2014) та «Про освіту» (2017) основними формами здобуття вищої економічної освіти є: очна, заочна, мережева, дистанційна, дуальна, екстернат, здобуття освіти на робочому місці. На основі аналізу статистичних даних вищих навчальних закладів України за 2017–2018 н.р. констатуємо про суттєве переважання студентів, які здобувають освіту за денною формою навчання – 1119061 осіб, натомість лише 3225 студентів навчаються на вечірній формі та 416279 осіб – на заочній (Вища освіта в Україні у 2017 р., с. 15–16). Водночас зауважимо, що інші форми здобуття вищої економічної освіти (дистанційна, мережева, екстернат, дуальна, здобуття освіти на робочому місці) частково представлені на інституційному

рівні, однак не знайшли відображення в оприлюднених статистичних матеріалах.

У роботі А. Загородньої вказано нормативно-ступеневу та інтегровану як найпоширеніші моделі професійної підготовки фахівців економічної галузі в Україні (Загородня А.А., 2016). Використовуючи запропонований дослідницею підхід до виокремлення моделей професійної підготовки майбутніх економістів зазначимо, що, на наш погляд, прогресивнішою є інтегрована модель.

На відміну від традиційної – нормативно-ступеневої, вона має більші можливості врахування та задоволення запитів здобувачів вищої освіти, а саме: навчання за освітніми програмами «подвійного диплому», наступності у формуванні професійних компетенцій майбутніх економістів шляхом узгодження освітніх програм та навчальних планів підготовки у системі «фаховий коледж» – «університет» тощо.

Аналіз статистичних даних кількісних показників вищих навчальних закладів України за 2017–2018 н.р. дає змогу констатувати переважання традиційної моделі професійної підготовки майбутніх економістів, що здійснюється на початковому, першому, другому та третьому рівнях вищої освіти. Зокрема, у 2017 р. функціонувало 372 заклади вищої освіти I–II рівнів акредитації (коледжі, технікуми, училища) та 289 закладів вищої освіти III–IV рівнів акредитації (університети, академії, інститути).

Зауважимо, що з 2016 р. найвідчутніші інноваційні зміни у професійній підготовці майбутніх економістів відбулися в організаційно-змістовому аспекті. Так при проектуванні, розробленні та ухваленні освітньо-професійних та освітньо-наукових програм професійної підготовки фахівців економічної сфери важливою інновацією стало врахування запитів основних груп стейкхолдерів, економічних потреб регіону, долучення роботодавців та представників галузі до проектних груп, спрямування ресурсів (людських, інформаційних, інфраструктурних, матеріально-технічних тощо) закладу вищої освіти на задоволення запитів та потреб здобувачів вищої освіти.

Викладене вище та рефлексія власного досвіду адміністративної та науково-педагогічної діяльності надали можливість констатувати, що нині заклади вищої освіти гнучкіше використовують освітню автономію для створення та реалізації інноваційних освітніх програм професійної підготовки майбутніх економістів.

Інноваційні форми та шляхи удосконалення професійної підготовки майбутніх економістів, на наш погляд, мають базуватись на запитах до професійних якостей фахівців. Суголосно нашим міркуванням Р. Бруханський та П. Пуцентейло вважають, що основні компетенції, які висуваються провідними компаніями, наприклад, агробізнесу – роботодавців випускників сфери обліку та економіко-правового забезпечення агропромислового бізнесу – доцільно розділити на кілька груп (Бруханський Р.Ф., Пуцентейло П.Р., 2016, с. 191–192).

Це такі групи: «1-ша група компетенцій пов'язана з лідерськими якостями і вмінням працювати в команді: прагнення до перемоги; саморозвиток

(участь у стажуваннях, проектах); чесність; вміння пропонувати інноваційні рішення, вносити пропозиції щодо оптимізації управління; здатність до командної роботи (в тому числі з іншими відділами); комунікабельність» (Бруханський Р.Ф., Пуцентейло П.Р., 2016, с. 191).

Ще додається 2-га група, що «характеризує функціональні компетенції: розуміння того, що облік і аналіз орієнтований на ефективну діяльність підприємства; знання теорії економіки, технологічного процесу, маркетингу та комерційної діяльності; вміння розуміти і аналізувати потреби виробництва; знання основ проведення наукових досліджень; вміння формувати програми розвитку підприємства; знання принципів міжнародних стандартів обліку; вміння застосовувати Microsoft Excel як аналітичний інструмент; володіння основними інструментами пакету Microsoft Office і 1С» (Бруханський Р.Ф., Пуцентейло П.Р., 2016, с. 192).

Отже, до основних шляхів удосконалення професійної підготовки майбутніх економістів доцільно зарахувати розвиток лідерського потенціалу, мотивацію саморозвитку, формування комунікабельності (Будянська В.А., 2013) та здатність до командної роботи, формування функціональних компетенцій.

Як додаткові переваги при прийомі на роботу бухгалтерів-аналітиків часто вказуються: диплом з відзнакою; відмінна оцінка на захисті дипломної роботи; наукові досягнення в період навчання (участь в круглих столах, семінарах, конференціях, конкурсах наукових робіт), стажування на підприємстві.

Основними вимогами, що висуваються роботодавцями до особистісних якостей бухгалтера-аналітика є: працездатність; відповідальність; креативність мислення в умінні висувати нові завдання і знаходити шляхи їх вирішення; широка ерудованість, прагнення до отримання нових знань; широта і глибина у здатності проникати в суть речей і явищ, розуміти причини і глибинні закономірності подій; вміння працювати з інформацією; аналітичні здібності; об'єктивна оцінка предметів і явищ, прагнення ставити під сумнів гіпотези і рішення, які існують в повсякденній роботі; комунікабельність і вміння працювати в команді; вміння самостійно діяти в умовах невизначеності.

До другорядних якостей особистості фахівця – бухгалтера-аналітика дослідники відносять: елементарні навички володіння іноземними мовами; вміння планувати свою діяльність; ведення дослідницької роботи; здоровий спосіб життя.

Отже, інноваційні форми організації аудиторної та позааудиторної роботи з професійної підготовки майбутніх економістів мають сприяти усвідомленню та розвитку у здобувачів вищої освіти професійних компетентностей та особистісних якостей. Відтак використання інноваційних технологій (студентоцентрованого навчання, контекстного навчання тощо) сприятиме розвитку креативності, відповідальності, ініціативності, працездатності майбутніх економістів, підвищуватиме рівень їхньої конкурентоспроможності.

Висновки. Таким чином, упродовж останніх років традиційні форми, моделі та зміст професійної підготовки майбутніх економістів суттєво доповнено інноваційними складниками. Для подальшого удосконалення професійної підготовки майбутніх економістів вважаємо необхідним оновлення підходів до організації освітнього процесу шляхом упровадження технологій дистанційного навчання та дуальної форми здобуття освіти; зарахування результатів навчання здобувачів вищої освіти, здобутих у неформальній та інформальній освіті; підвищення якості професійної підготовки; розроблення міждисциплінарних освітніх програм; розширення практики використання інтегрованої моделі професійної підготовки; упровадження конструктивного зарубіжного досвіду професійної підготовки майбутніх економістів промислово розвинутих країн світу.

Перспективними напрямками подальших досліджень вважаємо аналіз інноваційного досвіду професійної підготовки майбутніх економістів вітчизняних та зарубіжних закладів вищої освіти.

Література

1. Бруханський Р.Ф., Пуцентейло П.Р. Формування системи професійної підготовки бухгалтера-аналітика. *Інноваційна економіка*. 2016. № 5-6. С. 187–198.
2. Вища освіта в Україні у 2017 році. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Загородня А. А. Аналіз навчальних програм та моделей підготовки фахівців економічної галузі в Україні. *Освітологічний дискурс*. 2016. № 3(15). С. 152–162.
4. Кірдан О.П. Професійна підготовка майбутніх економістів періоду української незалежності в дзеркалі наукових досліджень. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського*. 2018. №5. С. 65–70.
5. Про вищу освіту: Закон України від 1 лип. 2014 р. № 1556–VII. Законодавство України. Верхов. Рада України. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page>
6. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145–VIII. Законодавство України. Верхов. Рада України. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
7. Атаманчук Ю. М. Вплив інформаційних технологій на якість управлінської діяльності керівника закладу освіти. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2018. № 5. С.18-24
8. Будянська В.А. Формування культури ділового спілкування майбутніх фахівців економічного профілю : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Нац. акад. пед. наук України, ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти». К., 2013. 20 с.

References

1. Brukhanskyi, R.F., Putsenteilo, P.R. (2016). Formuvannia systemy profesiinoi pidhotovky bukhhaltera-analityka. *Innovatsiina ekonomika*. №5-6, 187–198 [in Ukrainian].
2. Vyshcha osvita v Ukraini u 2017 rotsi. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
3. Zahorodnia, A. A. (2016). Analiz navchalnykh prohran ta modelei pidhotovky fakhivtsiv ekonomichnoi haluzi v Ukraini. *Osvitolohichniy diskurs*. № 3(15), 152–162 [in Ukrainian].
4. Kirdan, O.P. (2018). Profesiina pidhotovka maibutnikh ekonomistiv periodu ukrainskoi nezalezhnosti v dzerkali naukovykh doslidzhen. *Naukovyi visnyk Pivdennoukraiinskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni K.D.Ushynskoho*. №5, 65–70 [in Ukrainian].
5. Pro vyshchu osvitu : Zakon Ukrainy vid 1 lyp. 2014 r. № 1556–VII. Zakonodavstvo Ukrainy. Verkhov. Rada Ukrainy. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page> [in Ukrainian].
6. Pro osvitu : Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 r. № 2145–VIII. Zakonodavstvo Ukrainy. Verkhov. Rada Ukrainy. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian].
7. Atamanchuk, Yu. M. (2018). Vplyv informatsiynykh tekhnolohiy na yakist upravlinskoyi diyalnosti kerivnyka zakladu osvity. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriya «Pedahohichni nauky»* № 5, 18-24. [in Ukrainian].
8. Budianska, V.A. (2013). Formuvannia kultury dilovoho spilkuvannia maibutnikh fakhivtsiv ekonomichnoho profilu : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. Nats. akad. ped. nauk Ukrainy, DVNZ «Un-t menedzhmentu osvity». K., 20 s. [in Ukrainian].